

Göçün birbirine karıştırılan özneleri

Şeyma Karakaya

1995 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünden mezun oldu. İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya devam eden Karakaya, Türkiye'deki Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların okullaşma süreçlerine etkisi ve okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerileri konulu tez çalışmasını sürdürmektedir.

Göç, insanı öznesi olarak kabul etmiş bir olay ve olgu olarak birçok disiplinin çalışma konusu olmuştur. Bu disiplinlerden biri olan sosyal hizmet, farklı nedenlerden dolayı göç etmiş bireyi, bireyin içinde bulunduğu çevresini ve göçün meydana geldiği toplumlara inceleyerek mikro, mezo ve makro boyutlarda çalışmalar yürütmektedir. Farklı boyutları eş zamanlı inceleyerek bütüncül bir perspektifle çalışan sosyal hizmet disiplini, farklı disiplinlerle de iş birliği yaparak interdisipliner (disiplinler arası) bir yapıyı bünyesinde barındırmaktadır. Son yıllarda Türkiye'nin yakın coğrafyasında gerçekleşen olaylardan dolayı ülkelerinden kaçıp ülkemizin sınırlarından geçiş yapan insan sayısında hızlı bir artış meydana gelmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin transit (geçiş) ülkesi olmaktan varış ülkesi olmaya başlaması ile beraber göç alanında verilmekte olan sosyal hizmetlerin niceliği ve niteliği tartışılmalıdır. Halihazırda yürütülmekte olan sosyal hizmetlerin kalitesini belirleyen unsurlardan önde gelenleri; sosyal hizmet uzmanlarının yeterli bilgi ve beceriye haiz olmaları, göç alanındaki kurumların birbiriyle koordineli çalışmaları, yabancı dil bilen meslek elemanı sayısının yeterli olması olarak sıralanabilir. Tüm bu unsurlar önemli olmakla birlikte, sosyal hizmet uzmanlarının yeterli bilgi ve beceriye haiz olması ayrıca kritik bir önem taşımaktadır. Çünkü yanlış veya eksik bilgiye sahip olan bir

sosyal hizmet uzmanı yanlış müdahale ve yönlendirme yaparak müracaatçısının hayatında telafisi olmayan hatalara yol açabilecektir. Bu bağlamda bu yazı ile göçün medyada, kamuoyunda ve sokakta sıklıkla birbirine karıştırılan temel kavramları hem göç alanında çalışan meslek elemanları hem de göçmenler, sığınmacılar ve geçici koruma altındaki bireylerle yaşamayı gerçekliği haline getirmiş insanlar için aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Kimlere Göçmen Diyebiliriz?

Bilindiği üzere göçmen, göç etmiş ya da etmekte olan kişiye denilmektedir. Birbirinden farklı göç türleri olması nedeniyle göçmen profili de çeşitlenmektedir. İnsanların kendi isteğiyle göç edip etmemeleri açısından göç; zorunlu göç ve gönüllü göç olmak üzere ikiye ayrılır. Göç etme nedenleri bakımından ise göçler; mübadele göçleri, işçi göçleri, beyin göçleri şeklinde ayrılabilir. Mübadele göçleri gibi devlet zoruyla göç ettirilme dışında diğer göç türlerinin kişinin daha iyi yaşam standartlarına ulaşma isteği ile gerçekleştiğini görürüz. Bu bağlamda göçmen olarak tanımlayacağımız kişiler daha yüksek ücretli bir işte çalışmak ya da daha iyi bir okulda okumak gibi kişisel refahını artırmak üzere yaşadığı yerden ayrılıp başka bir yere gönüllü olarak gitmiş kişiler olacaktır. Görüldüğü gibi sıklıkla karıştırıldığı ve de birbirinin yerine kullanıldığı üzere

ülkemizde bulunan geçici koruma altındaki Suriyeliler göçmen değildir. Çünkü ülkemizde bulunan Suriyeliler iş, eğitim veya sağlık açısından daha iyi koşullara sahip olmak için göç etmemiş, temel bir hak olan yaşama haklarını korumak için ülkemize sığınmışlardır.

Sığınmacı Kimdir?

Sığınmacı, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ancak başvurusu sonuçlanmamış kişiye denilmektedir. Kişinin başvurusu, hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) temsilcileri tarafından incelenerek kişiye uygun uluslararası koruma türü seçilir veya hiçbir uluslararası koruma standardına uymadığına karar verilir. Uluslararası koruma altına alınmamış sığınmacı, insan haklarına uygun bir yolla ülkelere geri gönderilebilirler.

Mülteci Kime Denir?

Uluslararası kamuoyunda mülteciğe ilişkin en geniş kabul görmüş tanım 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yapılmıştır. Sözleşmede mülteci, "Irkı, dini, uyrukluluğu, belli bir toplumsal gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için uyrukluluğunu olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle,

yararlanmak istemeyen yahut uyruksuz ise ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı yerleşim ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her kişi” (1) olarak tanımlanmaktadır. 1951 sözleşmesi, sözleşmeyi imzalayacak olan taraf ülkelere seçimsiz coğrafi sınırlama sunmuştur. Sözleşmeyi imzalayacak olan ülkeler, sadece Avrupa’da gerçekleşecek olaylardan dolayı mültecilik başvurusu almak ya da dünyanın her yerinde gerçekleşecek olaylardan dolayı mültecilik başvurusu almak arasında seçim yapmışlardır. Türkiye bu sözleşmeyi coğrafi sınırlaması ile yani sadece Avrupa’dan gelecek başvuruları incelemek kaydıyla kabul etmiştir. İşte bu sebepten ülkemize gelen ve sığınma talebinde bulunan herkese mülteci diyememekteyiz. Güncel örnek vermek gerekirse, sıkça mülteci olarak anılan ülkemizdeki Suriyeliler, Avrupa dışından geldikleri için mülteci değillerdir.

Şartlı Mülteci Kimdir?

Şartlı mülteci, 51 sözleşmesinde bulunan mülteci tanımındaki beş unsur (ırk, din, uyruk, bir toplumsal gruba aidiyet ve siyasi düşünceler) sebebiyle ülkeden ayrılmak durumunda kalmış ve Avrupa dışındaki ülkelere gelen kişilere denilmektedir. Şartlı mülteciler geldikleri ülke ve sığındıkları ülke dışında bir üçüncü ülkeye gitmeleri şartı ile ülkeye kabul edilirler. Üçüncü ülkeye güvenli bir şekilde gidene kadar sığındıkları ülkede kalma izinleri vardır. Şartlı mülteciler de tıpkı mülteciler gibi uluslararası koruma altındadırlar.

İkincil Koruma Nedir?

İkincil koruma da tıpkı mültecilik ve şartlı mültecilik gibi bir uluslararası koruma türüdür. İkincil koruma altındaki kişiler hem Avrupa ülkelerinden gelmemiş hem de mültecilik tanımında bulunan beş unsurdan dolayı sığınmamış fakat yine de ülkesine döndüğünde ölüm cezası, işkence gibi insanlık dışı muameleye maruz bırakılacak olduklarından ülkelerine geri gönderilemezler ve sığındıkları ülkede ikincil koruma statüsüyle barınırlar.

Geçici Koruma Nedir?

Türkiye 2011 yılında Suriye’de ortaya çıkan olaylar sonrasında sınırlarına kit-

lesel halde gelen Suriyelilere yönelik olmak üzere yeni tanımlar, hizmetler ve yasal çerçeveler bulma ihtiyacını hissetmiştir. Türkiye taraf olduğu uluslararası anlaşmalarda ve ulusal mevzuatında Suriyelilere yönelik bir tanımlama bulamadığından yeni tanımlar ve yasal düzenlemeler bulma yoluna gitmiştir.

Dünyada ilk kez Türkiye tarafından oluşturulmuş olan geçici koruma statüsü, ülke sınırlarından kitlesel halde geçiş yapan Suriyelilere yönelik olmak üzere acil ve geçici bir koruma şemsiyesi açma amacını taşımaktadır. Bu ihtiyaca yönelik olarak ilk adım 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun çıkarılması ile atılmıştır. Bu kanunun 91. maddesinde geçici korumanın kimlere verileceği “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönmeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir” (2) ifadesi ile açıklanmıştır. Bu bağlamda ilgili kanuna istinaden Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılarak geçici koruma statüsü oluşturulmuş ve ülkemizde bulunan Suriyelilere, “Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler” denilmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği’nde, geçici korumaya ilişkin detaylar, görev yapacak kurumlar ve geçici koruma statüsündekilere verilecek hizmetler açıklanmıştır.

Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Verilen Hizmetler

Geçici Koruma Yönetmeliği’nin altıncı bölümünde “sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler” (3) başlıkları altında açıklanmıştır.

1. Sağlık: Sağlık alanında verilen temel hizmetler: Ücretsiz temel ve acil sağlık hizmetleri, aşı ve koruyucu sağlık hizmetleri, geçici koruma merkezlerinin sağlık koşullarına uygun hale getirilmesi ve psikososyal hizmetlerdir.

2. Eğitim: Eğitim alanında verilen hizmetler: Okul öncesi eğitim, talebe ve yaşa bağlı olarak dil, meslek, beceri edindirme kurslarının açılması ve verilen eğitimin karşılığında kişiye belge verilmesi ile ilk ve ortaöğretim çağındaki çocuklara MEB tarafından eğitim verilmesidir.

3. Çalışma izni: Geçici koruma statüsündekilerin iş piyasasına erişimleri için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından çalışma izni almaları gerekmektedir. Çalışma izni aldıktan sonra bakanlar kurulu tarafından belirlenen iş kollarında çalışabilirler.

4. Sosyal yardım: Sosyal yardıma ihtiyacı olan geçici koruma altındaki kişilerin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının belirlediği standartlara uymaları koşulu ile sosyal yardım alma hakları vardır.

5. Tercümanlık: Geçici koruma statüsündeki kişi, hak ve hizmetlerde yararlanırken yeterli düzeyde iletişim kuramaması halinde ücretsiz tercümanlık hizmeti alma hakkına sahiptir.

Yukarıda açıklanan Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında verilen hizmetlere ek olarak; uluslararası alanda çalışmalar yapan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) de faaliyetlerini sürdürmektedir. BMMYK’nın Türkiye’deki Suriyeliler için kayıt ve mülteci statüsü belirleme, üçüncü ülkeye yerleştirme, koruma, eğitim, toplulukların güçlendirmesi ve kendi kendine yeterlilik, temel ihtiyaçlar, nakit temelli müdahaleler, kamp koordinasyonu ve yönetimi ve toplum farkındalığını artırma alanlarında çalışmaları sürmektedir.

Suriyelilere verilen statüde dahi geçici kelimesinin kullanılması gerçekten de geçici bir süreliğine Türkiye’de kalacaklarının düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Fakat düşünüldüğü gibi olmamış; Suriyeliler yaklaşık 10 yıldır Türkiye’nin ev sahipliğinde kalmaya devam etmişlerdir. Bu durum Suriyelilere için oluşturulan geçici koruma hizmetlerinin tekrar gözden geçirilmesinin gereğini ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

1) <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (Erişim Tarihi: 12.07.2019).

2) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim Tarihi: 13.07.2019).

3) https://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf (Erişim Tarihi: 13.07.2019).